

Joan-Carles Mèlich, filòsof

«La religió de l'ateu és la paràbola del samarità»

CARME MUNTÉ

Tot i que el seu darrer llibre es titula *La religió de l'ateu* (Fragmenta Editorial), el filòsof barceloní Joan-Carles Mèlich no es declara ateu, sinó agnòstic. Un agnòstic en diàleg amb els creients, especialment amb el seu gran mestre: el monjo i antropòleg Lluís Duch, que va morir el 10 de novembre passat i al qual ha dedicat el llibre.

Es defineix com a metafísicament agnòstic però èticament cristià. Una combinatòria estranya!

Malgrat que m'agradaria tenir-ne, no tinc fe en un Déu creador ni en la vida després de la mort. Ara bé, crec que la gran novetat del cristianisme és l'ètica, és a dir, la compassió i la caritat. Em prenc molt seriosament sant Pau quan diu que, de les tres grans virtuts, l'amor és la més gran.

Qui és Jesucrist per a vostè?

Jesucrist és l'altre que pateix. Durant molts anys he fet recerca sobre la filosofia després de l'Holocaust i he tingut l'oportunitat de llegir testimonis de supervivents. Un d'ells narra l'escena en què un pres és condemnat a la forca per haver robat menjar. Mentre agonitza algú pregunta: «On és Déu ara?» Un altre li respon: «Déu està penjant d'aquesta forca.» La gran novetat del cristianisme la trobem a Mateu 25,31-46: «Us ho asseguro: tot allò que feieu a un d'aquests germans meus més petits, a mi m'ho feieu.» La gran novetat és que Déu ja no és al cel, sinó que està en el pobre, l'humiliat, el que pateix.

Vostè confronta la metafísica amb la prosa, el Bé amb la bondat.

Manllevant una expressió de Virginia Woolf a *Mrs Dalloway*, la religió de l'ateu és la d'aquell que no

actua en nom del Bé, sinó per bondat. En aquest sentit, la religió de l'ateu és la paràbola del samarità. El bon samarità havia estat educat en una moral categòrica segons la qual no havia d'ajudar una persona jueva, però ell la incompleix i s'atura a ajudar l'home ferit. Cal anar amb compte amb l'imperatiu categòric perquè, de la mateixa manera que et diu «no mataràs», també et pot dir «mata». El mal, la violència i la crueltat tot sovint es fan en nom d'un déu que ordena categòricament. En podríem posar molts exemples. Enfront d'aquesta visió metafísica d'imperatius categòrics proposo la prosa, que és el món de la condicionalitat.

Però sense imperatius categòrics tot és relatiu. Per això vostè prefereix parlar de joc de perspectives?

La paraula *relativisme* té molt mala fama, per això prefereixo la paraula *perspectivisme*. La reivindicco jo però també ho feia Lluís Duch des del punt de vista cristià. El pers-

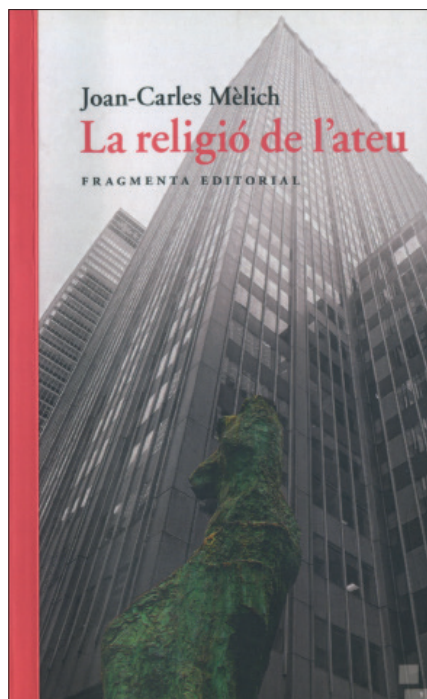

Foto: Joan-Carles Mèlich (Barcelona, 1961) és doctor en Filosofia i Lletres per la Universitat Autònoma de Barcelona.

Fragments Editorials

«La gran novetat és que Déu ja no és al cel, sinó que està en el pobre, en l'humiliat, en el que pateix»

pectivisme no vol dir que tot estigui permès, sinó que tot s'ha de mirar des d'un punt de vista concret. Tot sovint el bé i el mal depenen d'algunes circumstàncies. No es pot jutjar de forma categòrica, la vida està feta de matisos.

Vostè distingeix entre moral i ètica, inspirant-se en el filòsof jueu Emmanuel Lévinas.

La moral té a veure amb els imperatius categòrics, els deures, els valors, les normes, els hàbits... Jo no dic que tot això no sigui important, però tot sovint el que fa la moral és absorbir l'ètica. En canvi, l'ètica és radicalment *aposteriorística*, tal com deia Lluís Duch. També deia que «Déu no és un *apriori* metafísic sinó un *aposteriori* ètic». Aquesta és la gran lectura del cristianisme que fa Duch. Lévinas diu que l'ètica és la resposta a l'altre, però una resposta que no es pot preveure i que no pot quedar supeditada a un codi deontològic. El que actua segons imperatius categòrics normalment té la consciència tranquil·la. En canvi, l'individu

que actua èticament sempre es fa la pregunta de si ha estat a l'altura del que l'altre li demanava. Una persona sense remordiments de consciència és una fanàtica. És més, si no se sent culpable, mai no demanarà perdó. I el perdó és la gran novetat del cristianisme, tal com defensa Hannah Arendt a *La condició humana*.

També reivindica el sentit de l'humor i diu que una societat totalitària és la que és incapaç de riure.

Amos Oz té un llibre meravellós que tothom hauria de llegir: *Contra el fanatisme* (Siruela). Diu que un fanàtic és aquell que no té sentit de l'humor. Amb Lluís Duch havíem rigut molt. Ell sempre parlava de la importància de riure, però no entès com a sarcasme o riure's de l'altre. El riure comença per un mateix.

Vostè es referma en la idea de Nietzsche que «Déu ha mort». Quins altres ídols avui dia l'han reemplaçat?

A part dels fanatismes polítics, que són molt evidents, destacaria la tecnologia, entesa com un sistema social i econòmic, una forma de vida, amb els seus propis valors. La tecnologia imposa de forma totalitària el valor de la velocitat, però les coses més importants de la vida necessiten el seu temps. Alguns estudiants de la Universitat Autònoma de Barcelona em diuen: «Els pares m'han regalat un cotxe, m'han pagat els estudis... però mai no han tingut temps per a mi.» Això és molt fotut i és producte del totalitarisme tecnològic. M'agradaria que els filòsofs, els teòlegs, els sociòlegs, els psicòlegs i els pedagogs en parlessin.

Fa vint anys que elabora la «filosofia antropològica de la finitud». Com hem d'entendre la idea de finitud?

La finitud no és només la mort, sinó una manera de ser al món. Dir que l'ésser humà és finit vol dir que no podem eludir el que Lluís Duch qualificava de la condició adverbial. Som fruit d'un temps, d'unes històries, d'uns llenguatges i d'unes relacions. No hi ha una essència humana, som moltes coses al llarg de la vida. La finitud és també la provisionalitat. No és que no hi hagi veritat, però sí que tota veritat és provisional i, si no la repensem, acabem instaurant una forma totalitària.